

ДЖЕРЕЛА І ПРИМІТКИ

¹ Див.: *Окара Андрей*. В поисках имперской перспективы // [http// bunker.4t.com/statti/imperia.htm](http://bunker.4t.com/statti/imperia.htm)

² ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 70. — Спр. 91. — Арк. 44.

³ Там само. — С. 45—46.

⁴ Національні відносини в Україні у XX ст. Зб. документів і матеріалів. — К.: Наук. думка, 1994. — С. 278.

⁵ Див. *Стойко В.* Напрямки історіографії в Українській РСР // Російщення України. Наук.-популяр. зб. — К., 1992. — С. 123—130; *Яворський М.* Коротка історія України. — К., 1925. — С. 57.

⁶ *Кравченко В.* Концепції Переяслава в українській історіографії // Переяславська рада 1654 року (історіографія та дослідження). — К.: Смолоскип, 2003. — С. 505.

⁷ *Юшков С., Славін Л., Петровський М., Гуслистий К.* Історія України. — Т. 1. — Уфа, 1943. — С. 307.

⁸ Національні відносини в Україні у XX ст. — С. 266—267; У лещатах тоталітаризму: перше двадцятиріччя Інституту історії НАН України (1936—1956 рр.). Зб. документів і матеріалів. — К., 1996. — С. 19—21.

⁹ *Сталин И.* О Великой Отечественной войне Советского Союза. — М., 1948. — С. 196—197.

¹⁰ Національні відносини в Україні у XX ст. — С. 277.

¹¹ Радянська Україна. — 1945. — 14 жовтня.

¹² Національні відносини в Україні у XX ст. — С. 278.

¹³ *Петровський Н.Н.* Освободительная война украинского и белорусского народов против польских захватчиков. Богдан Хмельницкий. — М., 1946. — С. 54—55.

¹⁴ Національні відносини в Україні у XX ст. — С. 291.

¹⁵ Історія Української РСР. У 2-х т. — Т. 1. — К., 1967. — С. 231.

¹⁶ 300-летие воссоединения Украины с Россией. Сб. документов. — Симферополь: Крымиздат, 1954. — С. 13—29.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Большая Советская Энциклопедия. — Т. 26. — М., 1977. — С. 562.

¹⁹ Там само.

- ²⁰ *Авторханов Абдурахман*. Империя Кремля. Советский тип колониализма. — Вильнюс, 1990. — С. 56—81.
- ²¹ Історія української культури. Зб. матеріалів і документів. — К., 2000. — С. 438.
- ²² Документи звинувачують // Праці центру пам’яткознавства. — К., 1992. — С. 183—184.
- ²³ Див.: *Каграманов Юрій*. Вперед к новой Византии? // Дружба народов. — 2001. — № 2. — С. 165.
- ²⁴ *Грабовський С.* Молоді українці й історія по-малоросійськи // <http://ukrslovo.com.ua/istoria/i31653.html>
- ²⁵ Національні відносини в Україні у ХХ ст. — С. 345.
- ²⁶ Там само. — С. 347.
- ²⁷ Там само. — С. 326—327, 345—347.
- ²⁸ Див.: Документи о передаче Крымской области из состава РСФСР в состав УССР // 300-летие воссоединения Украины с Россией. Сб. документов. — С. 41—62.
- ²⁹ Радянська Україна. — 1954. — 27 лютого.
- ³⁰ Справжнє місце Переяслава у нашій історії // Свобода (УНС). — 2002. — 12 липня.
- ³¹ *Лисяк-Рудницький Іван*. Історичні есе. В 2-х т. — Т. 2. — К.: Основи, 1994. — С. 300.
- ³² *Кульчицький С.* Три Переяслави // Дзеркало тижня. — 2002. — 31 серпня — 7 вересня (№ 33).
- ³³ Цит. за: *Гнать Іван*. Україна буде відзначати свій “втрачений час” // День. — 2002. — 27 липня (№ 134).
- ³⁴ Там само.
- ³⁵ Свобода. — 2003. — 30 вересня — 6 жовтня (№ 38).
- ³⁶ Украина как центр Европы. — “Русский журнал”, круглый стол // <http://www.russ.ru/politics/polemics/20010806-ukr-pr.htm>
- ³⁷ *Дзюба Іван*. Старі страхи і нові загрози // <http://www.universum.org.ua/book/2001/dzuba2.html2.html>
- ³⁸ *Авторханов Абдурахман*. Зазнач. праця. — С. 81.
- ³⁹ Час поразити і борги Москви!.. // Вечірній Київ. — 2000. — 12 грудня.
- ⁴⁰ Закон о пятилетнем плане восстановления и развития народного хозяйства УССР на 1946—1950 гг. — К., 1946. — С. 9.
- ⁴¹ *Волков І.М.* Виселення селян України у віддалені райони СРСР наприкінці 40-х років // УІЖ. — 1993. — № 7—8. — С. 34—43.
- ⁴² *Тараненко В.М.* Участь трудящих України в освоєнні цілинних і перелогових земель (1954—1956 рр.) // УІЖ. — 1959. — № 6. — С. 50—51.
- ⁴³ Экономика Советской Украины. 1945—1975. — К., 1975. — С. 358.
- ⁴⁴ *Креміль Василь*. Росія—Україна—Білорусь: чи можливий східно-слов’янський трикутник? // Нова політика. — 1995. — Червень — липень. — С. 18.
- ⁴⁵ *Баран Володимир*. Україна 1950—1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. — Львів, 1996. — С. 170—171.
- ⁴⁶ *Качковський Лесь*. Іржаві аргументи російської великодержавності // Вечірній Київ. — 2000. — 1 грудня.
- ⁴⁷ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 5550. — Арк. 34.
- ⁴⁸ Там само.
- ⁴⁹ *Кульчицький Станіслав*. Україна: від імперської периферії до суверенної держави // Сучасність. — 2000. — № 12. — С. 83.
- ⁵⁰ Вісник Руху. — 1990. — № 3. — С. 15.
- ⁵¹ Экономика Советской России. 1945—1975 гг. — К., 1975. — С. 151.
- ⁵² Дружба и братство русского и украинского народов. В 2-х т. — Т. 2. — К.: Наука, 1982. — С. 425
- ⁵³ *Арбатов А.Г.* Российская национальная идея (мифы и реальности). — М.: “Московский общественный фонд”, 1998. — С. 19—27.
- ⁵⁴ Там само.

- ⁵⁵ Правда. — 1989. — 14 марта.
- ⁵⁶ Известия. — 1989. — 9 сентября.
- ⁵⁷ *Коропецький І.С.* Вплив реформ Горбачова на економічні права союзних республік // *Сучасність*. — 1988. — № 5. — С. 91.
- ⁵⁸ *Ревенко Андрій.* Скільки нас було, є та скільки буде // *Дзеркало тижня*. — 2001. — 1—7 грудня (№ 47).
- ⁵⁹ Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941—1945. — К., 2000. — С. 561.
- ⁶⁰ *Баран Володимир.* Україна: новітня історія (1945—1991 рр.). — Львів, 2003. — С. 46.
- ⁶¹ Національні відносини в Україні у ХХ ст. — С. 319.
- ⁶² *Ревенко Андрій.* Зазнач. праця. — 2001. — 1—7 грудня (№ 47).
- ⁶³ *Саган Олександр.* Великий експеримент // *День*. — 2002. — 19 жовтня (№ 191).
- ⁶⁴ *Вісник Руху*. — 1990. — № 3. — С. 15.
- ⁶⁵ *Габович Олександр.* Прокляття невіглаством // *Дзеркало тижня*. — 2003. — 20 вересня (№ 36).
- ⁶⁶ *Саган Олександр.* Зазнач. праця. — 2002. — 19 жовтня (№ 191).
- ⁶⁷ Див.: *Саган О.* Зазнач. праця.
- ⁶⁸ *Кара-Мурза С.Г.* Советская цивилизация. Книга вторая. От Великой Победы до наших дней. — М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. — С. 134.
- ⁶⁹ *Чирков Олег.* Зовнішня міграція — головна причина наявності етнічно неукраїнської людності в сучасній Україні // *Дзеркало тижня*. — 2002. — 26 січня — 1 лютого. — № 3 (378).
- ⁷⁰ Див.: *Котигоренко В.* Тенденція в етнічній та етномовній динаміці населення України у 1959—2001 рр. (за матеріалами переписів) // *Людина і політика*. — 2003. — № 2 (26). — С. 13.
- ⁷¹ *Чирков Олег.* Зазнач. праця.
- ⁷² *Історія України* // <http://zaohochernia.narod.ru/>
- ⁷³ Численность и состав населения СССР. — М., 1984. — С. 294—296.
- ⁷⁴ Див.: *Сапеляк О.* Міжнаціональний шлюб і асиміляція // *Дзвін*. — 1991. — № 7. — С. 76.
- ⁷⁵ Население СССР. — М., 1980. — С. 28.
- ⁷⁶ *Сапеляк О.* Зазнач. праця. — С. 77—78.
- ⁷⁷ Цит. за: *Часто Петро.* Від Переяслава чи до Переяслава? Третього не дано... // <http://www.svoboda-news.com/2003/27/3.htm>
- ⁷⁸ *Кобза.* Демографічна карта розселення українців у Росії // <http://www.kobza.com.ua/intan/demogr/demogra.html>
- ⁷⁹ *Окара Андрій.* “Утримуюча” місія // <http://www.ji.lviv.ua/n22text/okara-utr.htm>.
- ⁸⁰ Інформаційний бюлетень Міністерства України в справах національностей, міграції та культур. — 1995. — № 2. — С. 54; *Україна молода*. — 2003. — 24 вересня. — С. 8.
- ⁸¹ *Окара Андрій.* Зазнач. праця.
- ⁸² *Лазерсон М.Я.* Национальность и государственный строй. — Пг., 1918. — С. 65.
- ⁸³ *Маркс К., Энгельс Ф.* Маніфест Комуністичної партії // *Маркс К., Энгельс Ф.* Твори. — Т. 4. — К., 1959. — С. 428.
- ⁸⁴ *Энгельс Ф.* Проект комуністичного символу віри // *Маркс К., Энгельс Ф.* Твори. — Т. 42. — К., 1980. — С. 336.
- ⁸⁵ XVI съезд ВКП(б): Стенограф. отчет. — М., 1930. — С. 56.
- ⁸⁶ *Коммунист*. — 1958. — № 11. — С. 17.
- ⁸⁷ *Дзюба Иван.* Интернационализм чи русификация? — К., 1998. — С. 153.
- ⁸⁸ *Україна*. — 1990. — № 21. — С. 23.
- ⁸⁹ Там само. — С. 22.
- ⁹⁰ Див.: *Грицак Я.* Нарис історії України: формування модерної української нації XIX—XX ст. // http://history.franko.lviv.ua/monogruc_r6.htm

- ⁹¹ Гаджиев К.С. Тоталитаризм как феномен XX века // Вопросы философии. — 1992. — № 2. — С. 13.
- ⁹² Див.: Діак І.В. Україна — Росія (Історія та сучасність): Наук. вид. — К., 2001. — С. 184—190.
- ⁹³ Національні відносини в Україні у XX ст. — С. 442.
- ⁹⁴ Плеваков К. Сквозь заросли мифов // <http://www.journalist.kharkov.org/1999-05-06/gaspad.htm>
- ⁹⁵ Діак І.В. Україна — Росія. — С. 182.
- ⁹⁶ Правда. — 1945. — 5 лютого.
- ⁹⁷ Там само.
- ⁹⁸ Там само.
- ⁹⁹ Соколов Б. Договор с дьяволом // Свобода. — 2003. — 30 вересня — 6 жовтня (№ 38).
- ¹⁰⁰ Алексеева Л. История инакомыслия в СССР. Новейший период. — Вильнюс—Москва, 1992.
- ¹⁰¹ Див.: Данилюк Ю.З., Бажан О.Г. Опозиція в Україні (друга половина 50-х — 80-ті рр. XX ст.). — К.: Рідний край, 2000. — С. 235—237.
- ¹⁰² Пастырям и верующим греко-католической церкви, проживающим в западных областях Украинской ССР // Патриарх Алексий. Слова, речи, послания, обращения, доклады, статьи. — М., 1948. — Т. 1. — С. 121—123.
- ¹⁰³ Історія української культури. Зб. матеріалів і документів. — К.: Вища школа, 2000. — С. 381.
- ¹⁰⁴ Рар Г. Плененная церковь. — Франкфурт-на-Майне, 1954. — С. 61.
- ¹⁰⁵ Національні відносини в Україні у XX ст. — С. 287.
- ¹⁰⁶ Див.: Поспеловский Д.В. Русская православная церковь в XX веке. — М.: Республика, 1995. — С. 262—263.
- ¹⁰⁷ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 4263. — Арк. 203.
- ¹⁰⁸ Забужко О. Мова і влада // <http://www.geocities.com/ukrexlibris/zabuzko/r02.html>
- ¹⁰⁹ Окара Андрей. Суждено ли Киеву стать новым центром поствизантийской цивилизации? <http://bunker.4t.com./statti/imperia.htm>; Каграмонов Юрий. Вперед к новой Византии? // Дружба народов. — 2001. — № 2.
- ¹¹⁰ Дж. Хоскинг. Россия: народ и империя (1552—1917) // <http://www/nationalism.org/library/science/nationalism/hosking/hosking-people-empire.htm>
- ¹¹¹ Горбачов М.С. В единстве партии — судьба перестройки: Доклад на Пленуме ЦК КПСС 25 декабря 1989 года. — М., 1990. — С. 22—23.
- ¹¹² Мамардашвили Мераб. Как я понимаю философию. — М., 1990. — С. 204—205.
- ¹¹³ Див.: Лисичкин Геннадий. Россию истощает имперский вирус // Литературная газета. — 2000. — 27—31 декабря.
- ¹¹⁴ Афанасьев Ю. Как России заново обрести свою историю // Судьбы российского крестьянства. Сборник. — М., 1996. — С. XXIV.
- ¹¹⁵ Цит. за: http://www.ukrlife.org/main/prosvita/zalizr_n.htm
- ¹¹⁶ Цит. за: Грабовський С. “Советська людина” як культурно-антропологічний тип // <http://www.universum.org.ua/journal/2002/grab001.html>
- ¹¹⁷ Див.: Вдовин А.И., Корецький В.А. Распад СССР и проблемы национально-политического развития России // Российское государство и общество. XX век. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1999. — С. 358.
- ¹¹⁸ Вишневецький В. Слово вождя о русском народе // Правда. — 1950. — 24 мая.
- ¹¹⁹ Власов И. О советском патриотизме // Пропагандист и агитатор Красной Армии. — 1947. — № 5. — С. 15.
- ¹²⁰ Цит. за: Козлов С. Збигнев Бжезинский в Алма-Ате: Предсказатель конца коммунизма остался доволен визитом // Независимая газета. — 1993. — 11 декабря. — С. 3.
- ¹²¹ Національні відносини в Україні у XX ст. — С. 320.

- ¹²² Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1944—1980-ті рр.). — К., 1999. — С. 52.
- ¹²³ Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. — Т. II. 1953—1966. — Львів, 1996. — С. 297—302, 566.
- ¹²⁴ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 3510. — Арк. 4—21.
- ¹²⁵ Культурне життя в Україні. — С. 100—102.
- ¹²⁶ Історія української культури. Зб. матеріалів і документів. — С. 381.
- ¹²⁷ ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 17. — Спр. 9. — Арк. 194—195.
- ¹²⁸ Довженко О. Зачарована Десна. Україна в огні. Щоденник. — К.: Веселка, 1995. — С. 454.
- ¹²⁹ Національні відносини в Україні у XX ст. — С. 360.
- ¹³⁰ Там само. — С. 363.
- ¹³¹ Там само. — С. 364—367.
- ¹³² Там само. — С. 395.
- ¹³³ Там само. — С. 416—417.
- ¹³⁴ Там само. — С. 417—418.
- ¹³⁵ Там само. — С. 415.
- ¹³⁶ Там само. — С. 421.
- ¹³⁷ Там само. — С. 422.
- ¹³⁸ Там само. — С. 421.
- ¹³⁹ Див.: Грицак Я. Формування модерної української нації XIX—XX ст. // [http://histori.franko.lviv.ua/monogryc r6.htm](http://histori.franko.lviv.ua/monogryc%20r6.htm)
- ¹⁴⁰ Вісник Руху. — 1990. — № 3. — С. 15.
- ¹⁴¹ Смолич Ю. Розповіді про неспокій немає кінця // Літературна газета. — 1986. — 13 листопада.
- ¹⁴² Окара Андрій М. Катехізис українця у східній діаспорі // <http://www.aha.ru/v-ladkov/okara/katephisis-ukr.htm>
- ¹⁴³ Стус Василь. З таборового зошита // Стус Василь. Твори у чотирьох томах, шести книгах. — Т. 4. — Львів, 1994. — С. 496.
- ¹⁴⁴ Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. — Т. II (1953—1966). — С. 627.
- ¹⁴⁵ Шелест Петро. “Справжній суд історії ще попереду”. Спогади, щоденники, документи, матеріали. — К., 2003. — С. 304.
- ¹⁴⁶ Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. — Т. II (1953—1966). — С. 577.
- ¹⁴⁷ Український вісник. — Вип. 9—10. — Київ—Львів, 1988. — С. 188—189.
- ¹⁴⁸ Краснодемський Володимир. Якщо здивуєш — переможеш
- ¹⁴⁹ Свобода. — 2003. — 8—14 липня (№ 27).
- ¹⁵⁰ ... І не набрався скверни // Україна. — 1990. — № 39. — С. 8.
- ¹⁵¹ Там само.
- ¹⁵² Національні відносини в Україні у XX ст. — С. 339.
- ¹⁵³ Воля і Батьківщина. — 1961. — № 1. — С. 12.
- ¹⁵⁴ Там само. — 1964. — № 1. — С. 5.
- ¹⁵⁵ Історія української культури. — С. 437.
- ¹⁵⁶ Стус В. Деколонізація СРСР — єдиний гарант миру у всьому світі // Стус В. Твори. — Т. 4. — Львів, 1994. — С. 480.
- ¹⁵⁷ Дзюба Іван. З відстані чверть століття. Післяслово // Інтернаціоналізм чи русифікація? — К.: Вид. дім “КМ Academia”, 1998. — С. 216—217.
- ¹⁵⁸ Насправді було так: Інтерв’ю Юрія Зайцева з Іваном Дзюбою / Вступна стаття Ю.Д. Зайцева. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2001. — С. 67.
- ¹⁵⁹ Національні відносини в Україні у XX ст. — С. 353.
- ¹⁶⁰ Баран В.К. Україна після Сталіна. Нарис історії 1953—1985 рр. — Львів: МП “Свобода”, 1992. — С. 99.

¹⁶¹ Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали. — Сучасність. — 1983. — Т. 3. — С. 335.

¹⁶² Коваль А. Відкритий лист // Сучасність. — 1969. — № 10. — С. 99—103; Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. — С. 250—254.

¹⁶³ Лісовий В. Відкритий лист до членів ЦК КПРС і членів ЦК КП України // Сучасність. — 1977. — № 10.

¹⁶⁴ Національні відносини в Україні у XX ст. — С. 411.

¹⁶⁵ Див. Касьянов Г.В. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960—80-х років. — К., 1995. — С. 190—191.

¹⁶⁶ Krawchenko B., Carter J.A. Dissidents in Ukraine before 1972: A Summary Statistical Profile // Journal of Ukrainian Studies. Vol.

¹⁶⁷ Цит. за: Сучасність. — 1977. — № 4. — С. 113.

¹⁶⁸ Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. — С. 378.

¹⁶⁹ Українська Гельсінкська група. 1978—1982: Документи і матеріали. — Балтимор—Торонто, 1983. — С. 22.

¹⁷⁰ Україна літа 1977-го. Країнам — учасникам Београдської наради літа 1977-го // Український правозахисний рух. Документи й матеріали київської Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінкських угод. — Торонто—Балтимор: Українське вид-во “Смолоскип” ім. В.Симоненка, 1978. — С. 22—24.

¹⁷¹ Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. — С. 377.

¹⁷² Там само. — С. 378.

¹⁷³ Данилюк Ю.З., Бажан О.Г. Опозиція в Україні (друга половина 50-х — 80-ті рр. XX ст.). — К.: Рідний край, 2000. — С. 136.

¹⁷⁴ Див.: Камінський А. На перехідному етапі: “гласність”, “перебудова” і “демократизація” в Україні. — Мюнхен, 1990. — С. 322.

¹⁷⁵ Комсомольская правда. — 1991. — 14 ноября.

¹⁷⁶ Гель І. Грані культури. — Львів, 1993. — С. 178—179.

¹⁷⁷ Камінський А. На перехідному етапі. — Мюнхен, 1989. — С. 515, 517, 531.

¹⁷⁸ Чорновіл В. Лихо з розуму. — Париж, 1968. — С. 150.

¹⁷⁹ Алексеева Л. История инакомыслия в СССР. Новейший период. — Вильнюс—Москва, 1992. — С. 106.

¹⁸⁰ Казраманов Ю. Вперед к новой Византии? // Дружба народов. — 2001. — № 2. — С. 167.